

De stoombrandspuit „Vecht“ 1884-1982

door J. A. Klomp, Den Haag en L. Murk, IJsselstein

Voorwoord

Op 19 juni 1982 is de stoombrandspuit „Vecht“ in IJsselstein feestelijk opnieuw in gebruik genomen. Deze heringebruikneming is te danken aan de enthousiaste inzet en grote werklust van de leden van de werkgroep „Stoombrandspuit Vecht“ welke in 1976 werd opgericht.

Op geheel particulier initiatief en zonder belangrijke overheidssteun is deze spuit weer in de perfecte staat gebracht waarin zij nu verkeert. Een artikel maken over de Vecht betekent gelijk een stuk

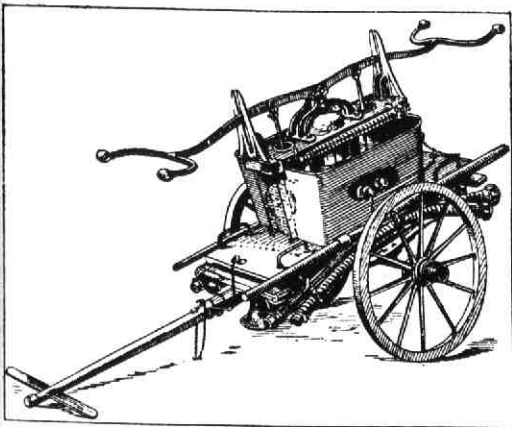
brandweergeschiedenis weergeven welke een boeiend beeld oplevert over de manier van brandbestrijding in het verleden en vooral hoe men vroeger over brandbestrijding dacht.

Dit artikel is op te splitsen in drie gedeelten, er kan onderscheid gemaakt worden tussen: a. de geschiedenis van brandbestrijding in het algemeen en die van de amsterdamse tijd van de Vecht in het bijzonder; b. de aanleiding tot aankoop van de Vecht door IJsselstein en het gebruik aldaar; en c. de restauratie van de Vecht.

Geschiedenis

„Brand is vuur op een plaats waar het niet thuis hoort“. Met deze definitie is het probleem brand in de essentie aangegeven. Vuur is een vriend van de mens, zij brengt warmte en maakt het voedsel smakelijker. Brand is een vijand van de mens, zij berooft van bezit en vaak zelfs van het leven. Brandbestrijding is zo oud als de mens vuur kent. Zelfs in de oudste tijden was het duidelijk dat de mens nimmer alleen succesvol brand kon bestrijden en dat dit in groepsverband diende te gebeuren.

In Nederland vinden we in de vroege middeleeuwen in de grote steden de eerste brandbestrijdings-organisaties. Het stadsbestuur verordonneerde dat iedere inwoner ingeval van brand zich had te spoeden naar de plek des onheils waarbij men verplicht

Een handbrandspuit zoals er nog een in de kasteeltoren staat

was brandblusmateriaal zoals emmers e.d. bij zich te hebben. De eigenlijke brandbestrijding gebeurde dan door emmers met water aan elkaar door te geven en het water in het vuur te gooien.

Dat deze methode weinig succesvol was kan men afleiden aan het feit dat in die tijd vele steden door brand zijn verwoest. Toch werd er al iets gedaan aan brandpreventie door van overheidswege te eisen dat o.a. de daken van de huizen niet meer met stro maar met dakpannen bedekt werden.

Vanaf 1500 is voortdurend geëxperimenteerd om te komen tot een goede handspuitpomp voor de brandbestrijding, maar degene die hier voor het eerst goed in slaagde was *Jan van der Heiden* (1637-1712). Op 21 september 1677 kreeg hij octrooi op zijn slangenbrandspuit.

Bij dit apparaat kan de pomp, die door middel van mankracht wordt bedient, het water zelf uit de dichtbijzijnde waterwinplaats aanzuigen om het vervolgens via slangen tot dicht bij de vuurhaard te pompen. Dit zo dicht mogelijk bij de vuurhaard brengen van het blusmiddel was en is één van de kenmerken van een effectieve brandbestrijding.

De slangenbrandspuit van Jan van der Heiden is tweehonderd jaar het belangrijkste brandbestrijdingsmiddel gebleven. Toch was deze spuit beslist niet ideaal te noemen, immers de grootte van haar wateropbrengst was afhankelijk van menselijke kracht! Het is dan ook niet verwonderlijk dat men bleef omzien naar een andere aandrijfkraft. Deze bleek zich aan te dienen toen in 1769 *James Watt* (1736-1819) de stoommachine uitvond.

In 1774 stichtte hij samen met *Matthew Boulton* (1728-1809) de eerste fabriek voor de bouw van stoommachines. De eerste stoommachine in Nederland, een product van deze fabriek, werd in 1787 geïnstalleerd bij de Oosterpoort te Rotterdam om daar als gemaal dienst te doen.

Pas in 1829 lukte het in Londen de heren *Braithwaite & Ericson* stoomkracht aan te wenden voor brandbestrijding toen zij werelds eerste stoombrandspuit bouwden. De machine voldeed uitstekend maar door het heersende conservatisme duurde het nog geruime tijd voordat de stoombrandspuit een algemeen gebruikt brandbestrijdingsmiddel werd. Eerst in 1856 begon de engelse firma *Shand, Mason*

& Co, gesticht in 1774 met de serie-productie van de stoombrandspuit. Haar grote concurrent, *Merryweather & Sons*, gesticht in 1769 maakte haar eerste stoombrandspuit in 1861.

Het is de in 1863 gebouwde „*Sutherland*” van deze firma welke de ouste nu nog bestaande stoombrandspuit ter wereld is, helaas niet meer in werkende conditie.

We richten nu onze aandacht op Amsterdam. Hier is in 1874 de eerste beroepsbrandweer van Nederland opgericht. Een beroepsbrandweer was noodzakelijk geworden door het snel toenemende aantal branden in deze zich sterk uitbreidende stad waardoor brandbestrijding een steeds grotere beroepsvaardigheid ging eisen: brandblussen werd een vak!

De Amsterdamse Brandweer schafte in de volgende jaren meerdere stoombrandspuiten aan en zo zijn er begin 1884 al 7 stuks in gebruik, te weten: 5 door paarden voortgetrokken en 2 op een boot opgestelde stoombrandspuiten.

Toen bleek dat er een achtste stoombrandspuit nodig was, wendde de Amsterdamse Brandweer zich tot het ingenieursbureau *W. C. & K. de Wit*, agent voor Shand, Mason & Co., welke al eerder stoombrandspuiten aan Amsterdam had geleverd. Op 14 februari 1884 bevestigde dit bureau de opdracht tot levering van een stoombrandspuit type „B” Volunteer Size waarvan Amsterdam er al drie in bezit had, en welk type door Shand, Mason & Co., in 1877 in productie was genomen.

Gebouwd te Londen in 1884 werd de machine vlak na Nieuwjaar 1885 afgeleverd. Zij kostte f 5.250,— en men noemde haar „*Vecht*”.

Gegevens over de Vecht

Zoals gezegd is de Vecht, evenals haar iets oudere zusters Ondine, Hydra en Brama van het type „B” Volunteer Size. Deze machines waren door Shand, Mason & Co. aangepast aan de specifieke eisen welke de Amsterdams Brandweer stelde, zoals bijvoorbeeld de houten opbouw, waardoor zij geen standaard product waren. De Vecht werd op 9 en 10 januari 1885 beproefd door de Dienst van het Stoomwezen, waarna zij door de Amsterdamse Brandweer op 29 januari totaal

brand, die in die tijd nog werd uitgekeerd, aan hem kon worden gegeven. Onmiddellijk werd alarm geslagen en het bericht telegrafisch aan de Centrale Seinzaal van de Brandweer gezonden, die op haar beurt weer andere kazernes alarmeerde.

De handsput en de stoombrandsput Vecht van de post Leidscheplein rukten resp. als eerste en laatste uit van een serie brandsputten, die tussen 6 uur en 8.44 uur, toen het sein „brand meester” werd gegeven, naar de brand waren gestuurd. De reden waarom de stoombrandsput van de post om de hoek van de brand als laatste uitrukte was dat de bemanning van de handsput tevens die van de stoombrandsput was. De brandwachts van de post Leidscheplein begonnen onmiddellijk de aanval op de brand met de handsput welke zó belangrijk was dat de straal van deze handsput niet gemist kon worden, zelfs niet voor de korte tijd die nodig was voor vervanging van de handpomp-straal door die van de stoombrandsput.

Toen men tenslotte de brand meester was is de Vecht ingezet om de nablissing te verzorgen die duurde tot 12.00 uur in de middag van 22 februari, zodat de Vecht meer dan twee volle dagen heeft staan werken!

Hoewel bij de brand in totaal 4 handsputten en 8 stoombrandsputten zijn ingezet, bediend door 125 manschappen en 70 vrijwilligers uit het publiek en 31.752.000 liter is verpompt, ging de Stadsschouburg geheel verloren, waarbij ondermeer de hele collectie bladmuziek en alle toneelkleding met decors te betreuren waren.

Op 15 juli 1897 verhuisde de Vecht naar de hulpwacht Haarlemmerplein 48 waar zij in dienst bleef tot 20 januari 1900. Hierna ging zij naar de hulpwacht Kattenburgergracht 19 waarna zij op 3 mei 1906 wederom aan het Haarlemmerplein verscheen. Hier gestationeerd maakte zij haar laatste grote amsterdamse brand mee op 21 juni 1906 toen een uitslaande brand de oliefabriek Alberdingk & Zn aan de Spaarndammerstraat in de as legde.

Op 17 juni 1908 is de Vecht op reserve gezet bij de hoofdwacht van de Amsterdamse Brandweer aan de Prinsengracht 237 en is niet meer in Amsterdam in actie geweest. De Vecht was nu 24 jaar oud en na haar zijn er verscheidene, veel grotere en modernere

sputten gekomen zoals de nu nog bestaande Cerberus. Enige jaren later werd de Vecht echt overcompleet en ging men op zoek naar een andere werkkring voor haar.

In februari leek die gevonden te zijn bij de gemeentelijke Zuidergasfabriek, maar dit ging niet door. Later in dat jaar liet de gemeente IJsselstein blijken belangstelling voor de Vecht te hebben. Na enige onderhandelingen over de verkoopvoorwaarden begon de Vecht in oktober 1912 aan haar tweede leven.

De Vecht naar IJsselstein

De grote kerkbrand van 10 augustus 1911 vormde de directe aanleiding tot aankoop van de Vecht door de gemeente IJsselstein en de oprichting van een vrijwillig brandweerkorps in 1912.

Hoe droevig het voor deze brand gesteld was met de IJsselsteinse brandweer blijkt uit het uitvoerige verslag van de kerkbrand welke verscheen als bijvoegsel behorende bij het „Nieuws voor IJsselstein enz.” van 12 augustus 1911. Bij deze brand is de Utrechtse brandweer te hulp geroepen, welke uitrukte met 2 stoombrandsputten. Gelijk met deze brandweer arriveerde ook de Utrechtse verslaggever van deze krant. Van dit verslag welk met groot gevoel voor dramatiek geschreven is treft u onderstaand enkele fragmenten.

Toen we achter onze brandweer aan, IJsselstein binnen kwamen, straalde ons de verzengende hitte tegemoet: het kerkgebouw van de Ned.

Hervormde gemeente met den mooien toren, was één vuurzee, één geweldige, knetterende vuurzee. Men stond een oogenblik als aan den grond genageld bevangen door schrik. De fraaie kerk brandde van onder tot boven; de vlammen sloegen aan alle kanten hoog uit, joegen knetterend door de raam-openingen naar buiten, kronkelden zich als sissend vuurwerk naar boven en lekten langs de buitenmuren tegen den toren op, die op alle omgangen in lichte laaie stond. Het door de buitengewone hitte kurk-droge houtwerk, balken, vloeren, zoldering, raamomlijstingen, dakgoten, het was alles kostelijk voedsel voor den brand, waaromtrent onmiddellijk de voorspelling was te doen, dat aan reddden niet te denken viel. En achter die kerk in vlammen, een tweede gebouw, vuur van den grond tot den daknok, in-een stortende muren, doffe slagen van geweldige

brokstukken, die in den vuurpoel ploften, waarna de vlammen telkenmale loeiend hooger opstegen, een zóó verzengende hitte verspreidend, dat het ondoenlijk was het gebouw te benaderen. Op 25, 30 meter afstand op het pleintje rondom de kerk, schroeienden de blaren van den boomen, vielen ze als ineengerolde stukjes papier van de takken op den grond en knapte de schors van den boomen, zoodat tot aan de kruinen toe, het inwendige hout van de stammen zichtbaar werd.

en verderop

Zooals volkomen begrijpelijk is, waren de menschen zenuwachtig in de hoogste mate, omdat werkelijk de mogelijkheid zéér groot was, dat de brand van de kerk zou overslaan op de huizen in de hoofdstraat, wat dan een tweede geschiedenis-Brakel zou tengevolge hebben.

Wanneer de verslaggever de heer Schilte, in wiens fabriek de brand is begonnen naar de oorzaak van de brand vraagt krijgt hij het volgende antwoord . . .

Onze inrichting is in twee deelen gesplitst, een fabrieksgebouw, kantoor en machineriën aan den eenen kant, en een groote bewaarplaats van vervaardigd materiaal aan den anderen kant. Die bewaarplaats is ondergebracht in een slink gebouw, dat juist dezer dagen top-vol was geborgen met de artikelen, die wij in onze fabriek maken, houten handvaten voor bijlen, voor houweelen, voor harken, enfin voor landbouwgereedschappen in het algemeen. Die bewaarplaats hield dus in, ons magazijngoed, onze voorraad, dien wij altoos in zulk een omvang voorhanden moeten hebben. Het gehele gebouw hadden wij voor ons eigen gebruik feitelijk niet nodig, zoodat wij een gedeelte van de lokaliten, van de onze behoorlijk gescheiden, hadden verhuurd aan den heer Weijers, die in dat pand een sigarenfabriek exploiteerde. Nu moet er hedenavond een jongen in die sigarenfabriek zijn geweest; ik denk dat dit jongensch een sigaar heeft aangestoken en de daarvoor gebruikte lucifer achteloos heeft weggeworpen in de fabriek. Want in het perceel van den heer Weijers is de brand ontstaan. In de sigarenfabriek heeft het vuur natuurlijk stof genoeg gevonden om zich in een ommezien uit te breiden en van uit dit pand is de brand overgeslagen op mijn bewaarplaats, die mèt de fabriek onder één dak staat. U begrijpt, in

mijn lokaliteit vonden de vlammen niet minder brandbaren inhoud dan bij den heer Weijers, zoodat in een oogwenk het geheele gebouw in brand stond. De brandweer van IJsselstein rukte uit met het materieel dat ze heeft voor het stadje, d.i. 3 spuitende, de gepompt moeten worden. Doch terwijl men met alle man en macht bezig was om ons perceel te behouden, werd ineens het alarm vernomen, dat ook de kerktoeren had vlam gevat. Héél in de hoogte, bijna in de spits, hadden overvliegende vonken brand veroorzaakt, oogenschijnlijk van niet veel betekenis. In allerijl werden emmers water den toren ingedragen, omdat onze handsputten niet zóó hoog water kunnen opvoeren. Men slaagde er werkelijk in het vuur te dooven en voelde zich gelukkig hier een onheil te hebben voorkomen, toen de toren andermaal ging branden, hoogstwaarschijnlijk doordat wederom vonken waren neergekomen op het méér dan droge hout van het torendak. Thans sloegen direct de vlammen uit, zoodat men wel begreep, dat met emmers water niets meer viel te bereiken en evenmin de brandweer van IJsselstein in staat zou zijn het vuur te onderdrukken. Toen was het voor onze gemeente een zéér hachelijk oogenblik; men vreesde het ergste, vreesde, dat behalve de kerk wellicht tientallen van huizen een prooi der vlammen zouden worden. De burgemeester nam zonder bedenk maatregelen, om assistentie te krijgen van de brandweer uit Utrecht. Telegrafische of telefonische gemeenschap met Utrecht bestond er niet meer, het postkantoor was al reeds gesloten; wel werd nog getracht een telegram naar Utrecht te zenden via Vreeswijk maar ook dat bleek niet meer te gaan. Toen zond de burgemeester een ijlbode naar Utrecht, iemand met een motorfiets, die in opdracht had te vragen, of de stad hulp wilde komen bieden met haar groot materiaal van stoomspuiten. Die hulp is gelukkig gekomen!

U ziet het, in 1911 telde IJsselstein drie handsputten en de nodige emmers om het bluswater mee aan te dragen, hetgeen getuige de kerkbrand op geen stukken na voldoende was om een brand van een beetje omvang mee te lijf te gaan.

In de raadsvergadering van 16 augustus 1911 komt de brand en de brandbestrijding dan ook uitvoerig aan de orde.

De voorzitter, burgemeester Kronenburg, spreekt met woorden van weemoed over de grote brand die in de gemeente gewoed heeft

in de avond van de tiende augustus 1911. Spreker betreurt in het bijzonder de vernielingen aan de beide praalgraven en de beschadigingen van kerk en toren uit kunsthistorisch oogpunt en hoopt dat beide gebouwen hersteld gaan worden. Tevens brengt hij zijn dank uit aan allen die geholpen hebben bij de bluswerkzaamheden. Enkele raadsleden hopen dat de brandbestrijding snel verbeterd gaat worden waardoor IJsselstein voor een nog grotere ramp behoed zal blijven.

Er wordt besloten om de Utrechtse brandweer f 50,— gratificatie te geven voor de hulp bij de brand.

Dat onder de IJsselsteinse bevolking grote ongerustheid ontstond over de brandbestrijding mag geen verwondering wekken. Men vond over het algemeen dat het gemeentebestuur veel te laks reageerde op de kerkbrand en overal kwamen mensen bij elkaar om hun bezorgdheid kenbaar te maken. De eerste instantie die zich tot de gemeente wendde was de „Stichtse Boerenbond, afd. IJsselstein”.

In hun brief van 25 augustus 1911, gericht aan B en W, verzoeken zij het college om zo snel mogelijk een stoombrandspuit aan te schaffen. B en W besluiten hierna een onderzoek in te stellen en beloven de boeren in de Achtersloot daar tijdelijk een extra handbrandspuit te stationeren. De middenstand uit de binnenstad richtte zich tot het gemeentebestuur met een schrijven van dhr. C. M. Moes (koster en winkelier) en 27 medeondertekenaars. Zij vragen financiële steun om te komen tot oprichting van een vrijwillig brandweerkorps. Voor een goed overzicht van de verdere ontwikkelingen moeten we ons laten leiden door de notulen van de raadsvergaderingen welke aan de brandbestrijding zijn gewijd. Dat het gemeentebestuur de aankoop van een stoombrandspuit serieus neemt blijkt uit de vergadering van 26 oktober 1911. Op aangeven van de commandant van de Utrechtse brandweer heeft dhr. v. d. Laan te Utrecht een gebruikte stoombrandspuit te koop voor f 3.500,— en welke tegen vergoeding 3 maanden op proef kan komen. Dhr. J. v. d. Roest (raadslid en wagenmaker) vindt het verstandiger om direct een automobielspuit aan te schaffen wegens de onderhoudskosten van een stoombrandspuit,

waartegen wethouder Aelbers in brengt dat het vinden van een chauffeur voor zo'n automobielspuit een te moeilijke zaak is. De burgemeester brengt in het midden dat f 3.500,— tegen 6% per jaar voor rente en aflossing niet duur is in vergelijking met de kosten van het oefenen met de huidige handbrandspuiten. Tevens vindt hij dat een stoombrandspuit van groot belang is voor de landbouwende bevolking i.v.m. de te verwachten aansluiting van de binnenstad op het waterleidingnet.

Een definitieve beslissing over de aanschaf blijft echter uit en het komt zelfs zo ver dat in de vergadering van 8 februari 1912 besloten wordt om de Utrechtse stoombrandspuit niet te kopen. Dit besluit wekt grote ergenis onder de burgerij en bij de industrieëlen.

De middenstand en industrieëlen nemen het initiatief van de gemeente over en gaan op zoek naar een andere stoombrandspuit. Wanneer zij contact krijgen met de gemeente Amsterdam en daar zelfs geweest zijn is het hek van de dam. Men gaat met enthousiaste verhalen naar de gemeente over een Amsterdamse stoombrandspuit welke weliswaar niet zo groot is als de Utrechtse maar dan ook slechts f 1.000,— kost.

Achttien juli 1912 is voor het IJsselsteinse brandweerwezen een uiterst belangrijke datum. Tijdens de raadsvergadering op die dag besluit het gemeentebestuur tot aankoop van de Amsterdamse stoombrandspuit de Vecht en tot oprichting van een vrijwillig brandweerkorps.

Ter illustratie treft u hieronder het volledige raadsverslag over dit besluit.

a. Aanschaffing stoombrandspuit.

De voorzitter deelt mede dat B en W met den opperbrandmeester en een deskundige, B. G. Pompe, de stoombrandspuit hebben gezien, welke bij de gemeente Amsterdam te koop is. Deze spuit is ongeveer 25 jaar oud, levert 700 liter water per minuut op en zou voor IJsselstein zeer geschikt zijn; de prijs bedraagt f 1.000,— met inbegrip van 2 straalpijpen, doch zonder slangen. De heer Schilte onderschrijft de woorden van den voorzitter, deze machine is veel beter dan die door den heer van Laar op proef werd gezonden, terwijl de prijs beslist goedkoop is. Misschien dat deze spuit het water niet zo hoog opvoert als de

De ingespannen stoombrandspuit Vecht samen met de Vrijwillige Brandweer voor de openbare lagere school tevens brandweerkazerne

waterleiding, doch zij is goed voor IJsselstein, ook in verband met de geldmiddelen. De heer van der Roest vraagt binnen hoeveel tijd water geleverd kan worden. De voorzitter antwoordt dat hier 15 à 20 minuten nodig zijn. De heer van der Roest zou de spuit na aankoop eens terdege laten onderzoeken. De voorzitter antwoordt dat zij in zoo'n goeden toestand verkeert, dat nazien absoluut onnoodig is. De heer Voorendt vraagt of de machine ook na eenig gebruik goed zal blijven? De voorzitter zegt, dat zo ook volgens de verzekering van den Commandant goed is.

b. Nieuwe bergplaats brandspuiten.
De voorzitter wijst er op, dat de bewaarplaatsen der brandspuiten in den Achtersloot en te Achthoven in zeer slechten toestand verkeeren, zij leveren gevaar op voor brand en laten alle ongedierte toe. Voorziening is dringend noodig, 2 nieuwe brandspuithuisjes moeten worden gesticht, spreker laat de verantwoordelijkheid hiervoor bij den raad. Wil men 2 spuiten in den Achtersloot plaatsen dan zijn dus 3 bewaarplaatsen noodig,

schaft men daarentegen een stoombrandspuit aan, dan zijn 2 bewaarplaatsen voldoende. De heer van der Roest verklaart zich voor aankoop van een stoomspuit. Ook de heer van den Bergh verklaart zich hiervoor, doch het vraagstuk der berging eischt spoedige oplossing. De voorzitter merkt op, dat er voor verschillende zaken behoefte aan berging bestaat, het eene is hier, het andere daar geborgen. De stoomspuit kan voorlopig in de werkplaats van Poot geplaatst worden. De heer Aelbers zou B en W ook willen machtigen om bij aankoop der stoomspuit ook de noodige slangen aan te schaffen. De heer Voorendt vraagt hoeveel ieder brandspuithuisje kost. De voorzitter antwoordt dat de kosten door den gemeenteplichter op f 400,— à f 500,— worden geraamd. Alsnu komt de heer de Haas ter vergadering. Op voorstel van B en W wordt met algemeene stemmen besloten tot aankoop der bewuste stoombrandspuit tot een bedrag van f 1.000,— met de noodige slangen. Verder wordt door B en W toegezegd, dat zij een onderzoek

zullen instellen naar de kosten van brandspuithuizen in den Achtersloot en te Achthoven, alsmede naar de mogelijkheid van het plaatsen eener spuit aan den Lagendijk.

c. Vrijwillig korps.

De voorzitter brengt ter tafel een missive van C. M. Moes en 27 anderen waarbij deze zich bereid verklaren tot vorming van een vrijwillig brandweerkorps. De voorzitter stelt voor het brandweermateriaal der waterleiding aan dit korps in gebruik af te staan tegen goedkeuring van het reglement door den raad. Spreker vraagt of het in de bedoeling van den raad ligt de kosten van dit korps te vergoeden en voor behoorlijke uitrusting der leden te zorgen. De heer van den Bergh vraagt het gevoelen van den voorzitter. Deze antwoordt, dat hij zal onderzoeken hoeveel de kosten der Brandweer in het verledene bedroegen en hoe de toestand elders is.

Dat het gemeentebestuur zeer trots was op deze resultaten blijkt uit een brief gericht aan het provinciebestuur op 13 mei 1913 waarmee gereageerd wordt op een schrijven van het provinciebestuur van ruim 35 jaar daarvoor.

Met dit schrijven moedigt het provinciebestuur het vernieuwen en aanvullen van het brandweermateriaal en manschappen aan.

IJsselstein, 13 mei 1913.

Ter voldoening aan uwe aanschrijving d.d. 16 april 1868 hebben wij de eer Ued. Gr. Achtb. mede te deelen dat het brandbluschmateriaal dezer Gemeente in het afgelopen jaar groote verbeteringen heeft ondergaan door aankoop van een stoombrandspuit, terwijl voor de bediening een Vrijwilligerskorps is opgericht.

Burgemeester en Wethouder

Met de komst van de Vecht en de oprichting van de Vrijwillige Brandweer is de primitieve brandbestrijding in IJsselstein tot het verleden gaan behoren. De stoombrandspuit nam de mankracht van de handpomp over en de kreet „Eerst bier en dan pompen” is na deze tijden dan ook niet meer gehoord.

De Vecht in IJsselsteins gebruik

Met loonsleper v. Dijk (bijgenaamd „het Waterkalf”) van de Zomerweg werd

overeengekomen dat ingeval van brand en oefening gebruik kon worden gemaakt van enkele van zijn paarden.

Nu kon het gebeuren dat bij brand deze paarden in de wei liepen waardoor zij gevangen moesten worden. Om nu te voorkomen dat de paarden na het vangen het alsnog op een lopen zouden zetten werden ze gekluisterd d.m.v. een losse ketting welke om één van hun voorbenen werd gedaan.

Op advies van opperbrandmeester Pompe werden twee eenvoudige sterke tuigen aangeschaft. Als er nu brand in de Achtersloot of IJsseldijk was bracht de brandmelder vaak zelf de paarden al mee zodat direct ingespannen kon worden waardoor kostbare minuten gewonnen werden.

Voorts werd het lemoen ook ingericht voor bespanning met één paard. Gebeurde het nu dat er geheel geen paarden beschikbaar waren of dat de brand dicht bij de kazerne was, dan werd de stoombrandspuit door mensenkracht verplaatst, waardoor toch iets vanuit de tijd met de handsputten bleef bestaan.

Naamgeving

De stoombrandspuiten werden bij hun ingebruikname meestal genoemd naar een rivier. Enkele voorbeelden zijn de Londense „Thames” en de Rotterdamse „Maas”. Bij de ingebruikname te Amsterdam kreeg geheel volgens deze traditie onze stoombrandspuit de naam „Vecht”.

Toen nu de gemeente IJsselstein de Vecht had aangekocht gingen er al snel stemmen op om de naam te veranderen in, hoe kan het anders, de „IJssel” en bij deze naam het gemeentewapen te plaatsen. Het gemeentebestuur voelde hier wel voor maar schrok terug voor de prijs van uitvoering.

Een bordje met de nieuwe naam betekende een aanslag op de gemeentekas van f 12,— en van het wapen f 11,—. Besloten werd om de middenweg te kiezen en alleen het gemeentewapen aan te brengen. De naam Vecht verdween en is niet meer teruggekeerd.

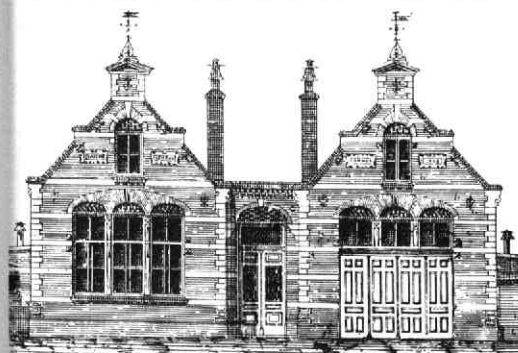
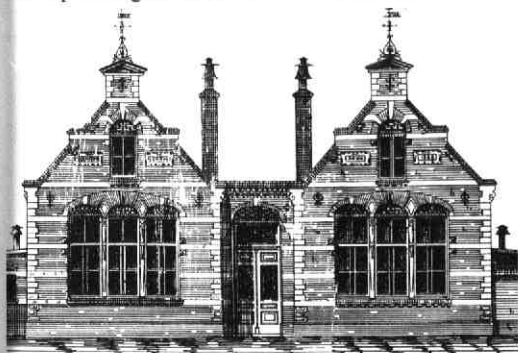
De kazerne

Eén van de laatste problemen rond de aanschaf van de spuit vormde de huisvesting. Zo'n mooie spuit behoorde immers een degelijke en gepaste ruimte toe. In eerste instantie werd aannemer Poot benaderd met

het verzoek om bij hem tijdelijk met de spuit onder dak te komen.

Deze heeft geen bezwaar maar kan niet garanderen dat er geen stof op zal komen. Al snel wordt er dan een ander gebouw gevonden en wel aan het plantsoen. In de openbare school zijn twee lokalen vrijgekomen en één daarvan kon wel dienen voor de Vecht waardoor er alleen een paar grote deuren aan de voorzijde van de school gemaakt moesten worden.

Dit viel weer niet in goede aarde bij enkele raadsleden welke de fraaie voorgevel van dit gebouw hier aan niet wilden opofferen. Liever zag men aan de achterzijde de deuren geplaatst, maar hierdoor was het niet mogelijk dat de bespannen spuit de draai in de Hofstraat kon maken. Uiteindelijk werd de knoop doorgehakt en de deuren aan de

Tekeningen van de openbare lagere school aan het Kronenburgplantsoen. De eerste tekening laat de school zien voordat er grote deuren aan de voorzijde zijn gemaakt en de tweede tekening laat de voorzijde met deuren zien. Na de bouw van de brandweerkazerne aan de Doelenstraat is de school weer in oude staat terug gebracht, maar helaas enkele jaren geleden geheel gesloopt

voorzijde van de gevel gemaakt. Dat dit geenszins afbreuk deed aan deze voorgevel bewijst bijgaande tekening.

Het geeft echter wel te denken dat dit fraaie gebouw waarover men zich in de raad al in 1912 zorgen maakte over behoud van het uiterlijk, enkele jaren geleden gesloopt is.

De Vecht tot aan haar pensionering

Onze stoombrandspuit heeft in haar actieve IJsselsteinse jaren heel wat grote en kleine branden bestreden waarvan als grootste de brand bij meubelfabriek de „Hoop” aan de Hoge Biezen genoemd kan worden.

Tot 1934 heeft ze dienst gedaan en is toen op reserve gezet. Haar taak was inmiddels geheel overgenomen door het gemotoriseerde brandbestrijdingsmateriaal. Verscheidene malen hebben buurgemeenten een beroep gedaan op de Vecht en gezien de correspondentie hierover niet te vergeefs. Ter illustratie van dit „uitlenen” en de afwikkeling hiervan plaatsen wij hier een faktuur en een bedankbrief.

Specificatie van kosten wegens de door de brandweer der gemeente IJsselstein verleende hulp bij den op 31 mei 1914 in de gemeente Jutphaas gewoed hebbenden brand.

20 brandweerlieden, 10 uur á f 0,30	f 60,00
1 machinist	11,00
verbruikte steenkolen	
en andere brandstoffen	4,40
machine-olie enz.	4,00
poetsen stoomspuit	14,125
slange persen, schrobben	
en oppoetsen materiaal	16,16
vervoer stoomspuit	15,60
voor sluitage aan de stoomspuit	
en de slangen welke bij de brand zijn gebruikt	25,00
Totaal	f 150,285

Behoort bij schrijven van Burgemeester en Wethouder van IJsselstein van 12 juni 1914, B.I. no 96

De Secretaris

Montfoort, 22 juni 1921

Wij hebben de eer U hierbij een mandaat f 75,— met cheque tot gelijk bedrag te doen toekomen en verzoeken U beleeft Uwe tussenkomst voor de

voldaantekening en terugzending van het mandaat te verleen. Tevens maken wij van deze gelegenheid gebruik Uw college dank te zeggen voor het beschikbaar stellen van de stoomspuit Uwer gemeente bij gelegenheid van den brand of de fabriek van de firma H. J. van Rooijen & zoon alhier, waaruit ons is gebleken dat in dergelijke gevallen spoedig hulp is te verleen, waarvoor wij ons steeds houden aanbevolen, zoolang Montfoort niet zelf in het bezit is van een stoomspuit.

Burgemeester en Wethouders van Montfoort.

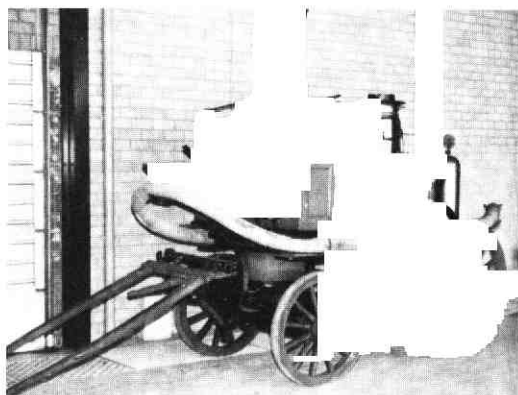
De restauratie van de Vecht

In 1976 werd de Vecht te IJsselstein in desolate toestand herontdekt door enkele mensen die later de „Werkgroep Stoombrandspuit Vecht” zouden vormen. Met het gemeentebestuur van IJsselstein werd een bruikleenovereenkomst afgesloten waarbij als doel gesteld werd de stoombrandspuit te restaureren en weer in werkende conditie te brengen. Bij gebrek aan geschikte ruimte om met de restauratie te beginnen werd de spuit tijdelijk ondergebracht bij de Technische Hogeschool te Delft. In 1978 zijn er contacten gelegd met de Brandweer van 's-Gravenhage hetgeen resulteerde in de toezegging van de commandant dat er een plaatsje in het, toen nog in aanbouw zijnde, bureau Schenkkade gezocht zou worden waar men aan de Vecht kon werken.

Eind 1978 werd de spuit overgebracht van Delft naar Den Haag waarna in januari 1979 met de restauratie een begin is gemaakt. Al snel bleek dat de spuit in een veel slechtere conditie verkeerde dan aanvankelijk gedacht werd. De houten opbouw was op verschillende plaatsen gescheurd en verrot en vele onderdelen ontbraken of waren niet meer te gebruiken. Nadat de bekleding van de ketel was afgenomen werd deze met de machine uit het frame gehaald, waarna de machine en pomp zijn gereviseerd. Defecte onderdelen werden vervangen waarbij sommige zelf gemaakt moesten worden en andere nog konden worden aangeschaft.

Tegelijkertijd werd er hard gewerkt aan het frame en de opbouw. Allereerst moesten de wielen worden nagezien, want door de werking van het hout waren alle spaken losgeraakt. Om dit te verhelpen moesten de stalen wielbanden opnieuw om de wielen

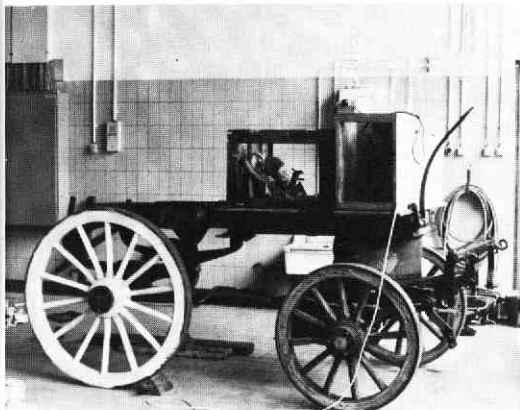
gekrompen worden nadat eerst alle houten delen weer pas gemaakt waren. Een zeer specialistisch karwei dat uitbesteed werd (zie nr. 19 van onze uitgave - red.). Toen de wielen weer beschikbaar was de spuit weer verplaatsbaar en kon men beginnen met het herstellen van de houten opbouw hetgeen neerkwam op gedeeltelijke nieuwbouw. Het achterste gedeelte was zo doorgerot dat dit geheel vervangen moest worden. Hierna kon met het plamuur- en verfwerk worden begonnen, hetgeen de meeste tijd van alle werkzaamheden vergde.

De Vecht voor de restauratie

Ondertussen werd door de Dienst van het Stoomwezen naarstig gezocht naar de oorspronkelijke vergunning voor de Vecht uit 1885. Deze was van belang omdat daar de technische tekening van de ketel in was opgenomen en zonder deze tekening geen nieuwe vergunning. Helaas, deze vergunning was niet meer te vinden zodat er een nieuwe tekening gemaakt moest worden.

Pas later bleek dat de oorspronkelijke vergunning zich niet in het archief van de Dienst van het Stoomwezen bevond maar door deze dienst al was overgedragen aan het Algemeen Rijksarchief. Nu kon de ketel voor het eerst door het Stoomwezen gekeurd worden, waarbij bleek dat de binnenketel op een aantal plaatsen was verzwakt en daar opnieuw moest worden opgelast. Bij de tweede keuring werden een aantal klinknagels verwijderd uit de verschillende lapnaden waarna de nagelgaten op haarscheurtjes werden gecontroleerd. Er werden geen scheurtjes gevonden, de keuring werd met

De Vecht tijdens de restauratie

glans doorstaan. Nu kon met de verdere reparaties worden begonnen zoals het monteren van 77 nieuwe waterpijpjes in de ketel.

Voor de derde keuring van het Stoomwezen werd de ketel met water afgeperst en ook hier deden zich geen problemen voor. Nu konden de ketel en de machine weer in het inmiddels geschilderde frame worden gemonteerd waarna met de verdere afbouw begonnen kon worden. Voor de bewerking van de grote hoeveelheid zwaar verweerd koper werd een aparte ploeg ingesteld waarvan de leden vele avonden poetsend hebben doorgebracht, wellicht het vervelendste werk van de restauratie. Nadat alles weer was gemonteerd kon in augustus 1981 de Vecht meedoen aan de jaarlijkse brandweerdemonstratie te Kijkduin, echter zonder dat er al werkelijk gestoomd kon worden. Dit gebeurde pas voor het eerst op 17 oktober 1981 om 16.20 uur, de Vecht had toen 37 jaar „koud” gestaan!

Voorzichtig werd de ketel op druk gebracht, alles verliep goed en na het verhelpen van wat kleine mankementen aan de machine

verpompte de Vecht voor het eerst sinds lange tijd weer water. Hierna kwamen de mensen van het Stoomwezen weer kijken, voor de vierde en laatste keuring, nu onder stoomdruk. Op 7 december 1981 werd door hen de stoomketel zonder verdere voorwaarden goedgekeurd en mocht de Vecht zonder beperkingen weer worden gebruikt.

Op 21 april 1982 werd de restauratie feestelijk afgesloten. Op het terrein van de Brandweer van 's-Gravenhage, de onvolprezen gastheer van de Vecht, werd voor een schare van genodigden de Vecht gepresenteerd. Vertegenwoordigers van Amsterdam, IJsselstein en Den Haag en diegenen uit het bedrijfsleven welke de restauratie mede mogelijk hebben gemaakt, werden onthaald op een snelle blussing door de Vecht van een voor die gelegenheid in brand gestoken keet.

Hiermee begon de 98-jarige Vecht aan haar tweede jeugd, hetgeen een groot compliment voor haar makers is, de firma Shand, Mason & Co. welke helaas al in 1922 is verdwenen.

De Vecht heet nu de oudste, in werking zijnde, mobiele stoomketel van Nederland. Bovendien is zij Nederlands oudste werkende stoombrandspuit en is zij één van werelds laatste overgebleven stoombrandspuiten van de firma Shand, Mason & Co.

De Vecht na de restauratie

Nawoord

Met de restauratie van de Vecht is het werk van de werkgroep Stoombrandspuit Vecht eigenlijk pas begonnen. Immers, alhoewel meer dan 4000 manuren aan de Vecht zijn besteed blijft er veel werk te doen. Vooral het onderhoud zal permanente aandacht vragen. Ook moet nog een complete uitrusting bij elkaar gezocht worden, zoals bijpassende straalpijpen, oud gereedschap, oude helmen, enz. Zaken die verloren zijn gegaan of bij iemand thuis boven de schoorsteen hangen!

Voorts ligt het in de bedoeling met de spuit de komende jaren demonstraties te geven bij allerlei festiviteiten in het land. Dit om het publiek kennis te laten maken met een stukje brandweergeschiedenis en een stukje industriële archeologie, en ook om door haar optreden de belangstelling en de waardering van het publiek voor de brandweer en haar taakuitoefening te vergroten.

Rest ons nog onze dank uit te spreken aan G. P. Koppers met wiens hulp dit artikel mede tot stand is gekomen.

IJsselstein in het nieuws

1780-1850

Met deze titel begint het werk van dhr. J. Schut uit Nieuwegein waarmee hij ruim twee jaar bezig is geweest. Gedurende deze tijd heeft dhr. Schut zeventig jaargangen van de Utrechtse Courant doorgenomen en de berichten betreffende de stad IJsselstein eruit gelicht. In het voorwoord van deze verzamelde berichten schrijft dhr. Schut o.a.: „*Bij de bestudering van de lokale geschiedenis maken we veelal gebruik van oudere en of nieuwe literatuur. Daarnaast zijn ook de verschillende archieven voor de bestudering van de geschiedenis van ongekend belang. Dat laatste geldt zeer zeker voor een stad als IJsselstein, welke in het verleden een belangrijke rol heeft gespeeld bij vele zaken. Naast de raadplegingen van de hierboven aangehaalde informatiebronnen als de literatuur en archieven zijn er, voor wat IJsselstein betreft, nog enige hulpbronnen die ons het nodige te zeggen hebben over IJsselstein en zijn bewoners in vroeger tijd. Eén van die hulpbronnen zijn de lokale dagbladen uit die voorbije eeuwen*”.

De enorme hoeveelheden gegevens, welke naar datum gerangschikt zijn vindt zijn weerslag in een boekwerk van maar liefst 281 pagina's. Voor zo ver mogelijk zijn alle berichten opgenomen die bij een geschiedkundig of genealogisch onderzoek van belang zouden kunnen zijn. Het werk

wordt zeer toegankelijk gemaakt door een index van zowel persoonsnamen als van onderwerpen.

Daar er nog geen passende manier gevonden is om dit werk uit te geven heeft dhr. Schut toestemming gegeven om in ons blad hieruit te publiceren, waarvan wij graag gebruik maken.

In het onderstaand krante-artikel is de heer Jean Pierre Blanchard (1753-1809) de hoofdpersoon. Deze Fransman staat bekend als één van de pioniers uit de ballonvaart. De IJsselsteiners zagen hem tot hun verbazing uit de hemel neerdalen, wellicht zonder te beseffen welk een beroemd persoon zo onverwacht de Stichtse kersenstad met een bezoek vereerde.

Zijn eerste opstijgingen maakte Blanchard in Duitsland, Nederland en België. Op 7 januari 1785 (slechts 2 jaar na de uitvinding van de luchtballon door de gebroeders Montgolfier) stak hij in een waterstofballon als eerste Het Kanaal over, van Dover naar Ardres. Zijn ballonnen waren vervaardigd van o.a. geverniste zijde. Jean Pierre Blanchard maakte ook als eerste in Amerika een ballonreis.

Deze tocht werd van de grond af gade